

Domenico fölteszi a kérdést, miféle világ az, amikor egy örültnek kell kimondania az igazságot? Nem marad meg a szavak szintjén, rituális önfeláldozást követ el, benzinnel leönti, majd felgyújtja magát. Mintha azt akarná kifejezni ezzel a szélsőséges és önromboló cselekedettel, hogy csak ilyen megrázó erejű üzenettel lehet felébreszteni az embereket közönyükből, hogy utána jobban figyeljenek oda egymásra. A jelenet olyan, mint egy show-műsor, a téren álló bá-mészakodók többsége némán és mozdulatlanul figyel, ahogy az égő Domenico rohan, majd a fájdalomtól üvöltve elterül a földön, mások pedig vele együtt futnak, de segíteni senki nem segít. A háttérben a kocsiból kiszálló Eugenia tehetetlenül temeti kezét az arcába, miközben négy rendőr elindul felfelé a lépcsőkön.

Gorcsakov teljesíti Domenico kívánságát: átviszi az égő gyertyát az egyik partról a másikra, de elvégezve küldetését, meghal. Elszakad az egyik parttól, ahol még egységben volt a világgal, megérkezik a másikra, de itt nincsenek gyökerei, szilárd talaj a lába alatt, s belekapaszkodnia sincs mibe. Gorcsakov meghal, talán mert nem tud felülkerekedni saját lelki-szellemi válságán, s nincs már előtte semmi cél. A film végén Gorcsakov látható, a hűséget kifejező német juhász kutyával, körülöttük pedig egy olasz székesegyház, a falai között egy kis orosz ház, szimbolizálva a keleti és a nyugati kultúra, világ találkozását. A mesterségesen szétszakított világ egysége talán csak egy új dimenzióban, odaát, az üdvözülés állapotában lehetséges, „Új Föld, Új Ég...” (*Nosztalgia* — orosz-olasz játékfilm, 123 perc, 1983, Rendezte: Andrej Tarkovszkij; Forgatókönyvíró: Andrej Tarkovszkij, Tonino Guerra; Főbb szereplők: Gorcsakov: Oleg Jankovszkij; Domenico: Erland Josephson; Eugenia: Domiziana Giordani; Kiadta: *Etalon Film Kft.*, Budapest, 2011)

BODNÁR DÁNIEL

ECKHARDT MÁRIA: LISZT FERENC KRISZTUS ORATÓRIUMA ÉS A ZENEAKADÉMIA

A zongoravirtuóz és romantikus zeneszerző Liszt egyházzenei tevékenysége kevésbé a figyelem tárgya, bár öröndetesen egyre több jelentős dolgozat születik e témában. Csak az említés szintjén: Enyedi Pál Liszt *Orgonamiséjéről* írt disszertációja, Pauline Pocknell *Liszt and Pius IX* című tanulmánya, a Cambridge Companion Liszt-kötetének egyházi kórusműveit tárgyaló fejezete, hasonlóan az itthon megjelent *Liszt zeneje* című könyv oratóriumokat és miséket ismertető részéhez. Paul Merrick, Magyarországon élő angol zenetudós *Revolution and Religion*

in the Music of Liszt című könyvében szintén jelentős részt szentel az egyházzenei területnek.

A vallásos, katolikus hitben nevelkedett Liszt gyerekkorában az egyházi pálya felé is vonzódást érzett, apja hatására — aki maga is tehetséges volt a zenében, és az Esterházyak szolgálatában dolgozott — végül a zene iránt vált elkötelezetté.

A zeneszerző az 1861–1869 közötti időszakot Rómában és környékén töltötte, s tudunk olyan alkalomról, amikor a zeneszerető pápa, IX. Piusz tisztelte meg a Madonna del Rosario kolostorban lakó Liszt Ferencet látogatásával. Az egyházzene széleskörű megreformálása is foglalkoztatta ekkoriban a zeneszerzőt, háttérben a német és olasz cecilianus mozgalommal. Ennek részleteiről Domokos Zsuzsanna, a Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont igazgatónöje közöl ismeretanyagot *A római 19. századi Palestrina-recepció hatása Liszt művészetére* című doktori értekezésében. Római tartózkodása alatt Liszt tanulmányokat, kutatásokat végzett, és felvette az alsó papi rendeket. Bár nem kapott konkrét megbízást a reformok kivitelezésére, ennek az időszaknak köszönhető több jelentős egyházzenei műve, így a Cappella Sistina, a pápai kórus számára írt miséje, a *Missa choralis*.

Központi és legmonumentálisabb műve az 1866-ban befejezett, bár később még bővített *Christus* oratórium, ami 2011. október 22-én, Liszt Ferenc születésnapjának bicentenáriuma magyar javaslatra világszerte előadásra kerül.

Eckhardt Mária, Liszt-kutató, a Liszt Ferenc Emlékmúzeum tudományos igazgatója összeállításában jelent meg az a magyar és angol nyelvű kötet, mely a Zeneakadémia és a Liszt-hagyaték anyagait, a történeti dokumentációt felhasználva egy esztétikai tekintetben is kiemelkedő kiadvánnyal kívánja megerősíteni az eseményt, és felhívni a figyelmet a vallásos Lisztre és egyházzenei tevékenységére.

A könyv tartalmazza az oratórium négykezes zongoraverziójának fakszimiléjét, Liszt kézírásos leveleinek másolatát, első kiadások címlapjait, 1866-ban, tehát a mű keletkezése idején litografált Liszt-portré fotóját, és számos, a műre vonatkozó különlegességet.

Történeti képet kaphatunk a magyarországi bemutató előkészületeit, megvalósítását tárgyaló fejezetből, melyben olyan neves személyiségek vettek részt, mint Apponyi Albert gróf, vagy idősebb Ábrányi Kornél, a *Zenészeti Lapok* főszerkesztője. Az oratóriumot 1873. november 9-én a Vigadóban a legendás hírv karmester, Richter János dirigálta. Az előadás annak a többnapos ünnepségnek az egyik hangversenyeként került megrendezésre, melyet Liszt művészi pályafutásának félszázados jubileuma alkalmából rendeztek, s melynek lebonyolítására külön bizottságot

hoztak létre. Elnöke Haynald Lajos bíboros érsek volt, tagjai a kor jeles művészei, közéleti személyiségei. A kötetben szerepel a bizottságról készült fénykép, valamint a Liszt-ösztöndíjról szóló okirat, melyet az ünnepelt tiszteletére alapítottak. Több dedikált kotta is fennmaradt, a Richter Jánosnak szólót az Országos Széchenyi Könyvtár, a Láng Fülöp énekes szolistasnak mint címszereplőnek köszönetet nyilvánítót a Liszt Múzeum őrzi. Külön fejezet szól a későbbi Liszt-életrajzíró, Lina Ramann zongoratanár tanulmányáról, melyet az oratóriumról elsőként írt, s amellyel elnyerte a zeneszerző elismerését.

Az oratórium három része a *Karácsonyi oratórium*, a *Vízkereszt után*, végül a *Szenvedés és feltámadás*. Az első részt többször is előadták külön, korábban, mint a teljes művet, így 1871-ben Bécsben, Anton Rubinstein vezényletével és Anton Bruckner orgonajátékával. A második részhez Liszt később írta „Az egyház alapítása” című tételt, a harmadikhoz pedig az „O filii et filiae” kezdetű húsvéti himnuszt. A 12 tétel így 14-re bővült, előadása mintegy három órát vesz igénybe. Zeneileg a gregoriántól indul és a romantikus zene világáig ível, orgona és zenekar, kórus és szolistas váltakozó összetételű közreműködésével.

Liszt világában vallás és zene összefonódik, ahogy egyik írásában fogalmazta, arra törekedett, hogy visszaadja azt az érzést, mellyel a keresztény ember a kegyelmekben részesül, miáltal a földi élet síkja fölé emelkedik. Tehetségét Istentől valónak tartotta, mely arra kötelezi, hogy ennek szellemében munkálkodjék. A *Christus* oratórium, mint a zeneszerző egyházi műveinek csúcspontja, ennek egyik legszebb példája. (*Helikon*, Budapest, 2011)

CSANDA MÁRIA

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: FOGYÓ FÉNYBEN

Nagy Zoltán Mihály kárpátaljai író — aki a *Sátán fattya* című regényével szerzett magának ismertséget és elismertséget a hazai könyvbarátok körében — új trilógia írásába kezdett. A merész témaválasztás mellett már a *Sátán fattya* is az újszerű formával hívta fel magára a figyelmet: a sorok tördelése, a szöveg tagolása ragyogóan ábrázolta a gondolatok zaklatottságát — egyfajta lírai hangsúlyt adva a leírtaknak.

Az író fölísmerte, hogy ez a fajta szövegkezelés alkalmat teremt az érzelmek sajátos ábrázolására, és a *Messze még az alkonyat* című regénytrilógiáját kifejezetten úgy építi fel, hogy a költészet és a próza eszköztárát egyaránt használja. A trilógiából eddig két kötet látott napvilágot: a címadó darab (*Messze még az alkonyat*) 2008-ban, a foly-

tatás (*Fogyó fényben*) 2010-ben jelent meg. Mindkét kötet egyetlen drámai monológ, amelyben a főhős az öregedés köznapi terheinek megéléséből fakadó „lelki kínok és halvány örömök” felmutatása mellett az élet értelmét, az egyén lehetőségeinek korlátait és az isteni gondviselés „fukarságát” kutatja.

A monológyszerű narráció eredményeként a történeteket a főhős — egy 67 éves özvegyember — szemüvegén keresztül látjuk. A könyv szorosan véve egyetlen nap eseményeit meséli el, ám az emberi agy váratlan asszociációi, a hirtelen fölötülő gondolatok, a burjánzó emlékek, különböző forrásokból származó napihírek több év történéseinek egyvelegét tárják az olvasó elé. A cselekményszövés ennek okán csapongó: ahogy a töprengés során a gondolatok egymásba fűződnek, úgy vált egyik témáról a másikra.

A történet a temetőkertben kezdődik, ahol a főhős elhunyt asszonya sírját rendezgeti. A fájdalom megemészthetetlen. Felesége halálával az ő kis mikrovilágának legfontosabb tartóoszlopa dőlt ki. Bár — mint az hamar világossá válik — az elvesztett nő még holtában is a legfontosabb támasza marad. Az ő emléke ad tartást és kitartást.

Hősünk jobbra önmagával polemizál, de időnként megszólít vagy idéz más személyeket is, mi több: vitába száll az eltérő véleményt alkotókkal — mintegy megerősítve és rögzítve a saját (valójában a szerző) véleményét, egyértelmű álláspontját az adott kérdésben. A töprengés, a rágódás útban hazafelé is folytatódik. A „*muszájkézfogások*”, a választ sem váró „*hogyvagyok*” még inkább erősítik benne a magány-érzést. A házaikba zárkozó, tévé előtt üldögélő falusiak élete, életmódja már csöppet sem hasonlít az általa ismert és megélt világra. Egyre erősödik benne a fölöslegesség tudata. Elképzeli saját halálát. „*Csak lenne / vége már*” — sóhajt fel, miközben mégis szinte minden oldalon, minden sorban az életigenlést jelző kitéréseknek lehetünk tanúi. Mert akit foglalkoztat az őt körülvevő környezet, aki törődik mások gondjával-bajával, az igenis élni akar — még ha közben konfrontálódik magával a Teremtővel is.

Nagy Zoltán Mihály hőse ezt teszi. Lázad. Megkérdőjelezi a megkérdőjelezhetlent. („*Ma este / elmarad szádból / az esti ima...*” — mert „*aki téged sújt / arra / visszasújtás / tagadással, elfordulással*”). Keresi a példákat önnön igazolására. Párhuzamot von korunk hibái és a nagy történelmi tévedések között. Kárhoztatja Géza fejedelmet, aki megváltoztatta népének szokásrendjét, de még inkább Istvánt, aki a hőn áhított koronáért cserébe kiszolgáltatta népét az idegeneknek, ahogy tették ezt később „*a verescsillagosok, / a piroskönyvesek*”. S lám: mostanra az istváni álom, a többnyelvű, többszokású ország szétesett, és „*a honszerzők földjéről / népének nyelve / száműztetik*”.